

УДК 373.2/3-011.3-051:37.091.12:005.963.5-047.22

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НАСТУПНОСТІ

Наталія Мачинська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, 79005*

Схарактеризовано особливості організації освітнього процесу в контексті підготовки фахівців дошкільної освіти та початкової школи в умовах класичного університету; визначено теоретичні аспекти понять “європейська освіта”, “євро-вчитель”, “міждисциплінарний контекст”. Обґрунтовано необхідність побудови освітнього процесу підготовки фахівців педагогічного профілю з використанням технологічного (конструювання освітнього процесу відповідно до індивідуальної траєкторії навчання), задачного (варіативне відтворення навчального матеріалу з визначенням різноманітних цілей) та індивідуально-диференційного (реалізація потенційних можливостей студентів) підходів. Наголошено на необхідності здійснення компаративістського дослідження в контексті імплементації досвіду підготовки майбутніх фахівців за двома спеціальностями (Республіка Польща та Румунія).

Ключові слова: євровчитель, міждисциплінарний контекст, технологічний підхід, задачний підхід, індивідуально-диференційний підхід, імплементація досвіду, інтеграція.

Система вітчизняної освіти вступила в період фундаментальних змін, яким притаманне нове розуміння цілей і цінностей освіти, усвідомлення необхідності переходу до її безперервності, а також нові концептуальні підходи щодо розробки та використання технологій навчання. Соціально-економічні зміни в суспільстві, вступ України у європейський освітній простір суттєво підвищують вимоги до якості підготовки фахівців, їхньої професійної компетентності та конкурентоспроможності, а також потребують реформування системи вищої освіти, оновлення її стану, змісту і структури.

Професію педагога (вчителя, вихователя) має особливе значення, її вважають вагомим початком усіх професій, вічною професією в низці інших важливих – лікаря, будівельника, хлібороба. У світі, який постійно змінюється, діяльності вчителя приписують константний інваріант: “з людини робити Людину”, а перед учителем ставлять завдання вести дітей до знань, навчати їх культури та добра. Від “гарних педагогів” вимагають бути “апостолом правди й науки”.

Модернізація національної освіти, її входження у європейський та світовий освітній простори формує запит на порівняльні дослідження, що актуалізує порівняльну педагогіку в Україні, інтенсифікує динамічний розвиток її методологічних та інфраструктурних засад. Сприятливим для розвитку є відкритість світу в умовах глобалізації та поширення інформаційно-комунікаційних технологій, що уможлиблює кореляцію методологічних постулатів національної порівняльної педагогіки з орієнтирами, розробленими компаративістами зарубіжжя, входження вітчизняних науковців у світову спільноту практиків-компаративістів [5, с. 37].

Спираючись на положення та провідні напрями реалізації Законів України “Про освіту” (2004); “Про дошкільну освіту” (2001); “Про вищу освіту” (2014); Державної програми “Вчитель” (2002); Національної доктрини розвитку освіти (2002); Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004) зазначимо, що сучасна система освіти потребує підготовки фахівців інноваційного типу, здатних до постійної самоосвіти та професійного самовдосконалення, спроможних реалізувати освітні стандарти, впроваджувати новітні педагогічні технології. Нові вимоги до професійної компетентності педагогічних кадрів зумовлюють пошук основних механізмів підвищення ефективності їхньої фахової підготовки.

Особливе місце в системі педагогічної освіти належить професійній підготовці педагогів-дошкільників, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості й вихованості майбутнього покоління. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців переконливо доводять, що від якості підготовки педагогів дошкільної освіти залежить розумовий, соціальний та емоційний розвиток дитини, що є запорукою її успіху в подальшому житті. Отже, пріоритетним завданням державної політики України слугує якісне оновлення фахової підготовки вихователів дошкільних закладів, яке має відбуватися за такими напрямами: перебудова системи дошкільної освіти, удосконалення змісту, організаційних форм і методів навчання, імплементація досвіду зарубіжних країн у контексті професійної педагогічної підготовки майбутніх фахівців. Аналізуючи досвід підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти в окремих вищих навчальних закладах Республіки Польща, ми звернули увагу на підготовку фахівця нового типу – євровчителя, яка передбачає забезпечення підготовки одночасно за двома спеціальностями – вихователь дошкільного закладу та вчитель початкової школи [3].

Саме в такому аспекті ми і будемо аналізувати зазначену нами тему дослідження.

У контексті нашого дослідження особливо вагомими є праці, присвячені узагальненню вітчизняного і світового досвіду та окремим аспектам сучасної підготовки вчителя, зокрема, П. Гусака, І. Зязюна, Н. Дем'яненко, О. Дубогай, М. Корця, В. Кузя, О. Лавріненка, В. Лугового, М. Олійник, О. Романовського, С. Сисоєвої, Г. Терещука, М. Шеремет, М. Ярмаченка та ін.

Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості побудови освітнього процесу в умовах класичного університету щодо організації підготовки вихователя дошкільного закладу та вчителя початкової школи в умовах наступності.

Поняття контексту не є новим для педагогічної теорії. Основи контекстного навчання, різні проблемні аспекти, глосарій понять теорії та технології контекстного навчання вперше розробив А. Вербицький, а також широко досліджують представники його наукової школи; у вітчизняній педагогічній теорії проблему контекстного навчання вчителів початкової школи досліджує В. Желанова.

Спираючись на етимологію поняття “контекст” ми ставимо перед собою завдання проаналізувати можливі підходи у вирішенні проблеми підготовки як вихователів, так і вчителів початкової школи саме у міждисциплінарному контексті.

Реформування вітчизняної системи педагогічної освіти висуває низку завдань перед підготовкою фахівців для дошкільної освіти та початкової школи в різних типах освітніх закладів. У тлумаченні поняття “контекст” з лат. мови вбачаємо, що це слово утворене за допомогою префікса “con” (послідовність дій, взаємозв’язок, зв’язок) та іменника “textus” (тканина, сплетіння), і контекстне навчання – імітаційна модель навчання, де завдання професійної освіти розв’язуються через навчальні або навчально-ігрові ситуації, які імітують реальні умови професійної діяльності [10, с. 62].

Міждисциплінарний контекст проблематики підготовки вчителя, в основі якого покладено досягнення загальної дидактики, здобутки психологічних течій, а також досягнення методології суспільних наук, зокрема методології педагогіки, зумовлює необхідність відходу від твердих традиційних схем у педагогічній освіті вчителів. Система фахової підготовки як майбутніх вихователів, так і вчителів початкової школи, є цілісним комплексом структурних елементів, які перебувають між собою у певних зв’язках і стосунках, взаємодіють один з одним й утворюють цілісну єдність. Очевидним є те, що творення сучасної системи педагогічної освіти повинне ґрунтуватися на національних освітніх і виховних традиціях, їхньому збереженні і примноженні, і водночас на врахуванні кращих досягнень педагогічної освіти інших країн.

Ще однією ідеєю дослідження є положення про безперервність процесу освіти та взаємозв'язок усіх її структурних компонентів, що визначається закономірностями розвитку школи, закладів для підготовки вчителів, підвищенням їхнього фахового рівня, професійним удосконаленням та еволюцією суспільства. Якість педагогічної освіти зумовлена її змістом, спрямованістю на особистість, розвиток її інтересів та здібностей, використанням ефективних технологій організації освітнього процесу, зв'язком із потребами шкільництва і практикою його діяльності.

На початку 90-х років XX ст. освіта у східноєвропейських країнах відчула серйозний розрив між потребами суспільства і результатами своєї діяльності; між об'єктивними вимогами часу і загальним рівнем освіти; між професійною орієнтацією і потребою особистості в гармонійному задоволенні різноманітних інтересів; між сучасним рівнем розвитку науки і застарілим стилем викладання. Критична оцінка розвитку освіти в ті часи зумовила необхідність радикальної реформи не тільки окремих елементів системи освіти, змісту, методів засобів навчання, а й загальної доктрини освіти [11, с. 25]. З урахуванням цього передовсім потрібно було визначити основні напрями освітніх реформ. Аналіз документів та відповідної наукової літератури свідчить, що означені проблеми були типовими майже для всіх країн Східної Європи, але шляхи їхнього вирішення значно відрізнялися.

Як свідчать результати нашого дослідження, у Болгарії й Польщі активно впроваджують концепцію освіти упродовж усього життя, розширюють доступ до освіти для всіх верств населення, налагоджують співпрацю з країнами-членами Європейського Союзу, забезпечують якість професійної освіти відповідно до “Національної стратегії професійного навчання упродовж життя на період 2005–2010 рр.” (Болгарія) і “Стратегії розвитку освіти на 2007–2013 рр.” (Польща) [4].

Важливість ролі педагога в суспільному розвитку зумовлена тим, що сфера освіти є соціальним інститутом, через який проходить кожна людина на різних етапах життєдіяльності, починаючи з раннього віку. Саме завдяки навчально-виховній діяльності педагога реалізується політика держави у створенні інтелектуального та духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки, техніки і культури.

На етапі зближення європейських народів особливе місце у польській освіті, зокрема професійній, посідає модуль “європейська освіта”, орієнтований на пришвидшення й посилення інтеграційних процесів згідно з Маастрихтським договором. Маастрихтський трактат має рекомендаційний характер стосовно співпраці у сфері освіти, яка передбачає побудову єдиного загальноєвропейського освітнього простору й укріплення європейського виміру в освіті, вивчення мов країн-членів ЄС, обмін студентами й

викладачами, взаємне визнання дипломів та уніфікацію термінів навчання у вищих школах [12, с. 96].

Перед модулем “європейська освіта” поставлено завдання – зберегти універсальні цінності, характерні для демократичних держав: дотримання прав людини, формування громадянських якостей особистості, почуття національної ідентичності, розуміння ролі власного народу в розвитку загальноєвропейської культури, прихильність до загальнолюдських цінностей. Проте тематика модуля виходить за межі проблем ЄС і стосується більш широкого європейського контексту. Важлива роль у реалізації модуля “європейська освіта” належить педагогам, які мають збагачувати зміст усіх навчальних дисциплін європейською тематикою. При цьому компоненти міжпредметного модуля звернені до навчального закладу як до єдиного цілого, а не до викладача конкретної навчальної дисципліни, відповідальність за їхню реалізацію покладено на всю педагогічну спільноту. Для реалізації цього модуля рівень підготовки педагогічного персоналу і ступінь його ангажованості у загальноєвропейську проблематику відіграє ключову роль [9, с. 38–42].

Порівняльно-педагогічне вивчення впливу глобалізаційних процесів спрямоване на виявлення та аналіз спільних тенденцій у розвитку вищої освіти у східноєвропейських країнах, що свідчить про конвергенцію систем освіти цих країн. Це зумовлює необхідність конкретних рішень у законотворчій й управлінській сферах суспільної діяльності, базові вектори якої зорієнтовано на розробку загальних – у форматі інтегративної єдності – стратегій розвитку освіти, що реалізуються в масштабах кожної країни Східної Європи у напрямі поєднання новітніх соціально-економічних стандартів з успадкованими національними традиціями. Інтеграція у розбудові освітніх систем є ефективною за умови послідовної гармонізації процесів централізації та децентралізації управління освітою на макро- і мікрорівнях [4].

Інтеграційні процеси, які відбуваються в західноєвропейських країнах, безумовно, впливають на країни Східної Європи, особливо ті, що нещодавно стали членами ЄС. Такий крок спонукав їх переглянути національні доктрини розвитку освіти. Наука як сфера, що продукує нові знання, й освіта як сфера, що олюднює знання, у XXI ст. стали пріоритетними. Їхнє завдання – знайти розв’язання глобальних проблем людства.

Одним із шляхів розв’язання проблеми підготовки майбутніх фахівців педагогічної галузі в умовах інтеграції України до світового та загальноєвропейського освітнього простору є ґрунтовний аналіз, всебічне осмислення, належна оцінка світової педагогічної думки та проведення наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення вищої школи, пошуку шляхів її подальшого ефективного розвитку.

Результати аналізу праць, у яких розкрито актуальні аспекти проблеми підготовки педагогічних кадрів для закладів професійної освіти (П.Р. Атутов, Л.В. Коваль, Н.Г. Ничкало та ін.), переконують, що якість професійної педагогічної підготовки, тобто забезпечення високої кваліфікації фахівців, залежить від ефективності реалізації викладачами вишів своїх безпосередніх функцій, насамперед – психолого-педагогічних, оскільки їх роль неухильно зростає.

Однією з необхідних умов ефективної організації освітнього процесу підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкової школи в умовах вищого навчального закладу є впровадження технологічного підходу, який передбачає конструювання освітнього процесу відповідно до індивідуальної траєкторії навчання, цілей і змісту освіти.

Слово “технологія” походить від грецьких “*techne*” – майстерність, мистецтво і “*logos*” – поняття, навчання. Набутий професійний досвід студента стає підґрунтям для педагогічної роботи викладача. Ефективність дидактичного процесу значною мірою визначається адекватним вибором і професійною реалізацією конкретних педагогічних технологій, які традиційно називають організаційними формами й методами навчання. Аналіз цих напрямів і тенденцій у ситуації відсутності освітньої моделі інтегрального характеру орієнтує педагога на вибір гуманістично орієнтованих освітніх технологій, які долають відчуження викладачів і студентів від навчальної діяльності й один від одного, віддають перевагу діалоговим і герменевтичним, а не маніпуляційним і функціонально-рольовим варіантам педагогічної взаємодії.

Цей підхід дає змогу студентам структурувати навчальний матеріал так, щоб залучити їх до активного процесу пізнання і всебічно розвивати їх як особистостей, забезпечуючи тим самим їхнє подальше вдосконалення. Сучасні зарубіжні фахівці зазначають, що стан активного суб'єкта педагогічного процесу дає змогу успішно готувати студентів до майбутньої самостійної професійної діяльності з активізацією особистісної ініціативи та власних сил, забезпечує йому творчу свободу професійних дій. У ході реалізації творчої взаємодії студентів і викладачів педагогічний процес перетворюється на механізм трансляції професійних знань, умінь, навичок, загальнолюдських та професійних цінностей.

Основу технологічного підходу до організації навчання у вищих навчальних закладах окремих країн Східної Європи, зокрема Болгарії, Польщі, Білорусії та України, становить єдність педагогічної взаємодії та активної пізнавальної діяльності студентів. Технологічний підхід до організації навчання студентів більшості країн цього регіону дає змогу студентам самостійно формулювати цілі та ставити завдання, планувати,

організовувати роботу та приймати управлінські рішення, контролювати та оцінювати одержані результати [8].

Заслугує на увагу задачний підхід до навчання в Румунії, Польщі, Україні, що передбачає уведення до змісту навчальної інформації таких завдань, які активізують мисленнєві процеси студентів, закріплюють їхнє вміння оперувати теоретичними знаннями в практичних ситуаціях, користуватися ними під час розв'язування навчальних завдань, осмислювати їхній прикладний характер у професійній діяльності. Задачний підхід до навчання у вищих педагогічних навчальних закладах має у своїй основі педагогічні завдання, які визначають як результат усвідомлення суб'єктом виховання в педагогічній ситуації необхідності виконання професійних дій. Педагогічне завдання є одним з інструментів перетворення нових знань на елемент практики. Під час засвоєння певних понять, теоретичних положень, які пропонують студентам у вигляді мисленнєвого завдання, вони відчують потребу в дії. Задачний підхід до освітнього процесу у вищому навчальному закладі забезпечує варіативне відтворення навчального матеріалу з визначенням різноманітних цілей, застосування засобів використання знань у подібних і творчих ситуаціях, систематизацію, самостійний пошук доказів та відповідей на поставлені питання. Цей підхід сприяє пришвидшенню адаптації студентів до професійної діяльності [6].

Як зазначає О.В. Глузман, задачний підхід до дослідження і побудови спільної діяльності педагогів та вихованців є перспективним шляхом формування уявлень студентів про цілісність педагогічного процесу у його змістовному, процесуальному і методико-технологічному аспектах. Знання алгоритму розв'язання навчальних завдань, оволодіння основними положеннями технологій навчання формує розуміння особливостей педагогічних ситуацій та їхнє з'ясування в процесі практичної педагогічної діяльності [2, с. 250].

Індивідуально-диференційний підхід до організації освітнього процесу у вищих педагогічних навчальних закладах Болгарії, Румунії та України є основою підготовки творчого педагога. Індивідуалізація навчання є процесуальним аспектом навчального процесу. Особливістю навчального процесу у вищому навчальному закладі слугує комбінування індивідуального підходу з колективними і груповими формами навчальної роботи. Якщо педагог їх не застосовує, то це негативно позначається на його професіоналізмі. Сьогодні індивідуальний підхід розглядають як форму спілкування викладача і студента, коли педагогічний вплив спрямований на надання допомоги майбутньому вчителю у виявленні власної індивідуальності, розвитку здатностей та умінь у різноманітних ситуаціях знаходити свій індивідуальний стиль діяльності [7, с. 216].

Індивідуально-диференційний підхід стимулює реалізацію потенційних можливостей студентів і позитивно впливає на пізнавальну діяльність та його професійне становлення. Призначення індивідуально-диференційного підходу, на думку румунського науковця Пауль Шербан Агачі, полягає в тому, щоб допомогти майбутньому педагогові знайти себе в обраній професії, наблизитися до розуміння своїх професійних можливостей і здатностей, навчитися використовувати їх продуктивно і творчо у практичній діяльності. Він наголошує, що індивідуальний підхід до навчання у виші забезпечує використання методів, які впливають на окрему особистість з урахуванням її особливостей і можливостей, створення умов, які сприяли б розвитку професійних якостей, набуттю необхідних знань, умінь, реалізації потреб та інтересів майбутніх педагогів [1, с. 9].

Отже, аналіз провідних ідей технологічного, задачного та індивідуально-диференційного підходів, основних шляхів та засобів їхньої реалізації дає нам змогу виокремити основні умови побудови освітнього процесу в контексті дослідження міждисциплінарного контексту проблематики підготовки вихователя дошкільного закладу та вчителя початкової школи. До таких умов належить:

- організація освітнього процесу підготовки фахівців на засадах інтегрованого та технологічного підходів;
- активне впровадження у зміст навчальних дисциплін новітніх теоретичних здобутків та практичних новацій вітчизняної та зарубіжної педагогічної освіти;
- імплементація досвіду підготовки “євровчителя” (Республіка Польща) в контексті формування соціальної мобільності студентів;
- розробка нових навчальних курсів (спецкурсів) для формування професійної компетентності та готовності здійснювати педагогічну діяльність вихователів дошкільних закладів та вчителів початкової школи у контексті наступності.

Означене дослідження не вичерпує усіх проблем професійної педагогічної підготовки. Подальші наукові розвідки вбачаємо у виконанні компаративістського аналізу систем підготовки вихователя дошкільного закладу та вчителя початкової школи країн Східної Європи, в яких система педагогічної освіти була і залишається у багатьох аспектах споріднена з вітчизняною.

-
1. Агачи П. Ш. Проблемы совместительства в университете Бабеш-Большай г. Клуж-Напока / П. Ш. Агачи // Высшее образование в Европе. – 2006. – № 3, т. 31. – С. 8–15.

2. *Глузман О. В.* Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования: монография / А. В. Глузман. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
3. *Дмитриченко М. Ф.* Фундаменталізація професійної підготовки у вимірі європейського освітнього простору / М. Ф. Дмитриченко, О. К. Русановський, В. К. Сидоренко, Г. В. Терещук та ін. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zavantag.com/docs/3209/index-101712.html>
4. *Кристочук Т. Є.* Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / Т. Є. Кристочук, С. О. Сисоєва ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Рівне : Овід, 2012. – 352 с.
5. *Локшина О. І.* Професіоналізація порівняльної педагогіки в Україні: здобутки і виклики у вимірі педагогічної компаративістики у зарубіжжя: хрестоматія / О. І. Локшина // Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів; авторський колектив. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 176 с. – С. 30–39.
6. *Нестеренко В. В.* Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / В. В. Нестеренко. – Держ. закл. “Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського”. – О. : Лерадрук, 2012. – 219 с.
7. *Олійник М. І.* Актуальні аспекти реформи дошкільної освіти в Румунії (2000–2008) та її вплив на підготовку вихователів дитячих установ / М. І. Олійник // Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) ; за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 5. – С. 213–219.
8. *Онищенко Н.* Технологічний підхід у системі підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / Н. Онищенко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – № 4 (2). – С. 105–111. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2011_4\(2\)_17.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2011_4(2)_17.pdf). – Назва з екрану.
9. *Пальчук М. І.* Глобалізаційні процеси в єдиному освітньому просторі та їхній вплив на стратегічний розвиток професійної освіти / М. І. Пальчук // Педагогіка і психологія : вісник АПН України. – 2010. – № 1 (66). – С. 38–49.
10. Педагогический словарь: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. В. И. Загвязинского, А. Ф. Закировой. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 352 с.
11. Психологічна структура педагогічної діяльності: навч. посіб. Ч. 1 / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 217 с. – Библиогр. : С. 214–216.
12. *Савина А. К.* Польша: международная тематика в содержании общего образования / А. К. Савина [Текст] // Педагогика. – 2010. – № 2. – С. 94–99.

Стаття: надійшла до редколегії 18.11.2015

доопрацьована 21.01.2016

прийнята до друку 09.02.2016

INTERDISCIPLINARY CONTEXT OF PRE-SCHOOL AND ELEMENTARY SCHOOL TEACHER TRAINING IN TERMS OF CONTINUITY

Nataliya Machynska

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovsky Str., 7, Lviv, Ukraine, UA – 79005*

The article determines the peculiar features of the organization of the educational process in the context of training of the pre-school and elementary school specialists in the conditions of classical university. Theoretical aspects of the concepts “European education”, “European teacher” and “interdisciplinary context” are defined. It is noted that the module of “European education” is aimed at accelerating and strengthening of the integration process; semantic concept of “European teacher” provides professional training of a new type in two specialties – the pre-school teacher and the elementary school teacher. Interdisciplinary context necessitates an essential change of the established patterns in the traditional education of a teacher. The author highlights the necessity to create a new educational process for training the pedagogical specialists using the technological approach (designing educational process according to the individual learning paths), task-oriented approach (variational presentation of educational material with the definition of various purposes), and the individual differential approach (the realization of each student’s potential abilities). The researcher stresses the need for comparative studies in order to apply the foreign experience (Polish and Romanian) to the training process of the prospective teachers in two specialties. She determines the basic conditions of the educational process construction in the scope of the interdisciplinary context of a pre-school and elementary school teachers’ training.

Keywords: European teacher, interdisciplinary context, technological approach, task-oriented approach, individual differential approach, implementation of the experience, integration.